

Kamiel Mertens (red.), *Pastors rapporteren over de Eerste Wereldoorlog in de provincie Antwerpen, Balen, Studium Generale, 2006, 2 dln., 1216 pp., ill., ISBN 90.76967.19.9.*

Mensen die een oorlog meemaken, ervaren die periode vaak als de meest intense van hun leven. Oorlogen halen individuele levens en samenlevingen dikwijls helemaal overhoop. Net wegens het ingrijpende karakter van de oorlogservaring, groeit doorgaans snel de behoefte de oorlogsgeschiedenis op schrift te stellen om grip te krijgen op het nabije verleden. In België was dat na de Eerste Wereldoorlog niet anders. De regering richtte een speciale historische commissie op die de oorlogsgeschiedschrijving moest voorbereiden, onder meer door bronnen te verzamelen. De Belgische rooms-katholieke kerk nam een gelijkaardig initiatief. Met het oog op een geschiedenis van de kerk in België tijdens de Eerste Wereldoorlog organiseerden de Belgische bisschoppen een grootschalige enquête bij alle pastoors en oversten van religieuze gemeenschappen van het land. Het geplande boek kwam er uiteindelijk niet. De ingezonden rapporten bleven decennialang onaangeroerd in de bisschoppelijke archieven rusten.

Onder invloed van de aantrekkelijke belangstelling voor de Eerste Wereldoorlog kwam de afgelopen tijd verandering in die toestand. Enkele jaren geleden werden de rapporten van de Limburgse priesters uit het bisdom Luik gepubliceerd.¹ Thans zijn dus de versla-

1. K. Verhelst m.m.v. R. Van Laere, *De Eerste Wereldoorlog in Limburg: verslagen*, Hasselt, 1997.

gen uit de actuele provincie Antwerpen uit het Mechelse aartsbisschoppelijke archief aan de beurt. De Antwerpse verslagen die voor nagenoeg 60% van de parochies bewaard bleven, werden integraal uitgegeven in twee lijvige boekdelen. Het initiatief hiertoe ging uit van Studium Generale vzw die eerder al instond voor de publicatie van overwegend kerk- en lokaal-historische studies. Het plan kreeg de instemming van de kerkelijke hiërarchie en werd financieel mogelijk gemaakt door de steun van de provincie Antwerpen.

Voor de lokale oorlogshistoriograaf vormen deze verslagen een ware goudmijn. Uiteenlopende facetten van het lokale leven tijdens de oorlog komen aan bod, zoals de religieuze praxis van de bevolking, het bezettingsregime en de voedselproblemen. Bijvoorbeeld wordt melding gemaakt van de evolutie van het aantal bedeelde hosties, de opeisingen door de bezetter of van woekerpraktijken door boeren of handelaars. Maar de verslagen zijn ook vanuit het perspectief van de nationale identificatie van belang. Met name bieden ze een inzicht op het nationale sentiment van de Antwerpse clerus in een in dat opzicht cruciaal tijdsgewricht. Vanuit het perspectief van de nationale identificatie ging het niet enkel om een belangrijk scharniermoment, het betrof evenzeer een cruciale sociale categorie. Uit de geschiedenis van het Vlaams en het Belgisch nationaal gevoel is genoegzaam bekend welke invloed de lagere geestelijkheid als culturele tussenpersonen in dit opzicht kon spelen. Gingen de pastoors mee in de hausse van het Belgische nationale gevoel en kreeg hun patriottisme misschien een specifieke, religieuze invulling? Welke houding namen de flaminganten onder hen aan ten aanzien van de breuk binnen de Vlaamse beweging tussen activisten en loyale flaminganten? Voor het antwoord op dergelijke vragen bieden de rapporten aanknopingspunten, al dient er vanuit bronkritisch perspectief rekening mee gehouden te worden dat de pas-

toors in dergelijke officieuze documenten niet al te ver konden afwijken van de (algemeen bekende) aartsbisschoppelijke lijn.

[Antoon Vrints]